

SCHMITT JENŐ

Hogy teremtenek nálunk

ÚJ BÖLCSÉSZETI
RENDSZERT.

Dr. Simon József Sándor

természetfilozófiájának kérdéséhez.

Ára 30 kp.

Budapest 1896

Folyó 1895. év derekán jelent meg itt Magyarországon egy könyv, mely a mint utóbb értesültem, annak idején a hazai sajtó köreiben és tudományos világban feltűnést keltett: egy természetfilozófiai rendszer, mely alapgondolataival minden eddigivel szembeszállva, egészen új egységes alapon megmagyarázza a természeti tünemények eddig magyarázhatlan alapokait. Hazánk egyes lapjai, a mint értesültem, egyenesen alapvetőnek és úttörőnek mondták ezt a munkát, oly munkának, mely minden esetre feltűnést keltett volna az egész tudományos világban, ha külföldön, valamely világnyelvben megírva, jelenik meg. A mű czíme „*Az egységes és reális természetfilozófia alapvonalai,*” írta dr. *Simon József Sándor*; – megjelent Budapesten *Kilián* kiadásában. Mindezen lapok szerkesztőségeihez fordulok én ezúttal, hogy az igazság felderítése érdekében tudomé vegyenek az itt előadotokról.

A mi nekem a műnél azonnal feltűnt, midőn nem régen megismerkedtem vele, az volt, hogy nemcsak alapeszméje az én filozófiai rendszeremnek több munkában kifejtett alapeszméje, hanem hogy az ezen munkában kifejtett alapvető *alapgondolatok is* sorba, — kettőt kivéve — megegyeznek az én alapgondolataimmal és még a kettő közül is az egyik egy nálam előforduló gondolat, más alkalmazásban. Magában a munkában azonban úgy a rendszer alapgondolata, valamint az alapvető e, zmként mint dr. *Simon József Sándor* úr legsajátabb, „egyedül álló”. (XVII) alkotásai vannak feltüntetve, anélkül hogy a rendszer tulajdonképeni megteremtője egy szóval is meg volna említve. Nem egyéni hiúságból reklamálom vissza szellemi tulajdonon at, de azért mert minden *valódi* filozófiai rendszernek lényeges alapja a természetfilozófia. Nem az a célom ezúttal hogy vádat emeljek, hanem a fennjelzett *reám*, nézve mindenestre igen súlyos tényállással szemben pusztán *önvédelmet* gyakorolni és a valódi tényállást megvilágítani vagyok kénytelen. A mi dr. *Simon József Sándor* urat illeti, igen szívesen volnék hajlandó a reá nézve lehetőleg

legelőnyösebb magyarázatot elfogadni és feltételezni, hogy úgy látszik már elfelejtette, hogy én neki évek előtt Zomborban a művében előforduló eszméket magyarázgtam és hogy az évek folyamán talán az én gondolataim, hacsak részben is, észrevétlenül összeforrtak saját gondolkörével. De igen szívesen volnék hajlandó azt is feltételezni, hogy az általam teremtett philosophiai alapon dr. Simon ur saját önálló gondolkodása útján fejtegette a természetfilozófia alapgondolatainak egész sorát, mert ez a tény csak az alapeszme igazságának ereje mellett alkotna fényes bizonyítékot, belső szükségessége mellett, mely minden gondolkodónál egyforma consequentiákat von maga után. De a mi a rendszer alapeszméjét, egész alapfelfogását, az anyagi és a szellemi világra vonatkozó minden eddigi rendszertől merően eltérő alapviszonyának rajzát illeti, itt határozottan rosszabbul áll a dolog. Mert ez ugyanaz a rendszer, melyet én itt nálunk a *Magyar-Philosophiai Szemlében*, Némethonban a Berlinben kitüntetett pályamunkámban, és egyéb munkáimban képviseltem és itt nehezebben magyarázható hogy jutott dr. Simon ur, személyem teljes ignorálása mellett, ahoz a nézethez, hogy ez a filozófiai alapeszme az ő alapgondolata és hogy a rendszer az ő rendszere, az ő filozófiája volna. Annál feltűnőbb ez, mert dr. Simon ur annak idején kisebb munkákban – a Szépről irt munkájában és az I. A. bíráló ellen intézett röpiratban engem mint ezen filozófiai irány megteremtőjét immár elismert.

Helytelen, az igazságnak meg nem felelő volna még abban az esetben is a rendszer és filozófiai irány forrását hallgatással mellőzve, annak megteremtését magának tulajdonítani, ha valóban a speciális természetfilozófia egyes ágainak alapgondolatai dr. Simon József Sándor szellemi tulajdonát képeznék. De midőn a „rendszer”-t illetőleg egész eddigi filozófiai működésekre hivatkozhatom, a természetfilozófia egyes ágaira vonatkozó alapgondolatokat illetőleg is egy dolgozatomat idézhetem, mely kimutatja, hogy rendszerem alapeszméjéből szervesen kinövő ezen alapgondolatok valóban még mielőtt dr. Simon úr könyvét megírta, sőt mielőtt egymással megismerkedtünk, a rendszer megteremtőjének gondolatai voltak. Ez a kis munka, mely tömören összefoglalja ezeket az alapeszméket, megjelent *Londonban* a „Freiheit” nyomdájának kiadásában 1880. évben és ugyanazon évben a fentti lapban ismételve hirdetve is lett: „Die Ursache der Kr. istall formen. Monistische Beleuchtung der einheitlichen Grundursache der Naturformen und Naturkräfte” Genossenschaftsbuchdruckerei „Freiheit”.

Dichtheit, die Intensität (Spannung in sich), sondern *die* Gegenseitigkeit der *Spannung auf Anderes* darstellen. Es wird demnach jedes einzelne Atom als lebendige Thätigkeit auf die andern, als elastisch sich Dehnendes und Spannendes erscheinen, in dieser (iemenenschaft eine allseitige und allseitig sich fortpflanzende, bestimmende und sich das Gleichgewicht haltende Spannung darstellen. Indem die ursprüngliche allseitige Thätigkeit der Atome selbst nicht aufgehoben werden kann, denn dann wären sie in irgend einer Richtung in der Tliat nichts, so wird durch die äusserliche Spannung in beliebiger Richtung nur die Intensität *der* betreffenden ursprünglichen Spannungsrichtung des Atomes relativ verstärkt und die Spannung wird daher auch in entgegengesetzter Richtung sich ungehindert fortpflanzen. Die intensiven Stoifatome gehen nun nicht so harmonisch in die gleichmassige Aetherspannung über, sie sind gleichsam kein so durchsichtiges Medium, welches die allgemeine gleichmässige Spannung weiter leitet, sondern in ihrem relativ in sich concentrirten Spannen bilden sie in der grossen Strömung der allgemeinen Aetherspannung relative *Hindernisse*, welche die gleichmässige Spannung in sich aufnehmen, aber nicht so elastisch, wie die Aetheratome, weiter leiten.“ Vagy a mint később ugyanott mondom: „sie stellen eine *Hemmung* im Strome der Aetherspannung dar.“ (3. és 4. o.)

Itt az érthetőség szempontjából azonnal áttérek a *nehézkedés*, a *gravitáció* tüneményének magyarázatára, a mint *alapgondolata* a dr. Simon-féle könyvben elő van adva. A feladat megoldásának módozata már a X. lejezet címében van jelezve: „Földünk mint gátló össz feszültség környezeti szabad feszültségének veleszemben mutatkozó érvényesülése.” „Földünk ugyanis, mint különben minden szilárd test, a vele szomszédos más testekre nézve nyugalmas, közömbös, hogy úgy mondjuk passzív össz feszültséget alkot. Egyedi össz feszültségöket nem érinti, megzavarja nem akarja; ellenök való érvényesülésének egyedüli módja csakis abban áll, hogy őket ellene való szabad feszültségük érvényesítésében össz feszültségüek megfelelően gátolja, egyedi szabad ellenterjeszkedésöknek nyugalmasan útjában áll, azaz velök szemben mint pusztá *akadály feszültség* érvényesül.”A szabad környezeti feszültségnek a Föld akadály feszültsége elleni érvényesülése magyarázza meg az úgynevezett *nehézkedésnek* vagy látszólagos földi vonzásnak minden tényét.” . . . „Az égi testeknek többé kevésbé oly roppant távolsága egymástól

csak vezető csatornáját képezi a feszültséget továbbító relative szabad atomok és molekulák határtalan sorozatainak ... E nagy közösségben meggátolt atom- és molekula-sorozatok ön-feszültsége maga az, a mi az egyes égitestek távolságát alkotó szabad atom- és molekulásorozatokban önmagát érvényesíti és megvalósítja; a tömegfeszültségnek e nagy ténye maga az, a mi a másik ellentömeg feszültségben önmagát tevékenyíti. Az élet-eleven, öntevékeny, önterjeszkedő atomok és molekulák, bár egymás elleni önterjeszkedésökben meggátolt nagy egyediséggé forrtak össze valamely égitestben, mint leküzdhetetlen nagy akadályfeszültség állják útját az ő összegyediségökkel közvetlen térbeli érintkezésben lévő s szabadon terjeszkedő atomok és molekulák végtelenül gazdag sorozatának.” (177. s. k. és 171 s. k. 1.)

Vonatkozva az utóbbidézett német szövegre így folytatja a *londoni irat*: „Dieser Umstand ruft zwar den Gesetzen der Dynamik gemäss ein Herandrängen der angrenzenden Aetheratome hervor, welche in der Richtung des Stoffatoms eine geschwächte Spannung erfahren, von der entgegengesetzten Seite also mächtiger gedrängt werden aber noch keine Bewegung des alleinstehend gedachten Stott'atoms selbst. Setzen wir aber mehrere Stoff'atome, so wird die Spannung des Aethers auf ein beliebiges dieser Atome in der Richtung des anderen Stoffatoms nicht gleichmässig fortgeleitet, erleidet also in der Richtung dieses andern Atomes eine Hemmung oder Abschwächung. Die entgegengesetzte Aetherstromung wird daher überwiegen und dasselbe auf dieses andere Stoffatom zutreiben. *Diese Heimmnrr_f im Strome der Aether Spannung stellt nun das dar, iras n-ir die Ponderabil itüt, die Wägbarkeit der sogenannten Stoffatoine nennen, das Wesen der Schirere oder Gravitation*, ein Name, mit dem wir bisher keinen klaren Begriff oder die sinnlose Vorstellung einer verborgenen, mystischen Fernwirkung verbanden. Die Hypothese einer „Anziehung“ ist einfach sinnlos: sie setzt voraus, dass die Sonne dort wirke, wo sie nicht ist, z. B. in der Distanz von zwanzig Mi Honen Meilen. Das Phantom dieser magischen unvermittelten Fernkraft gilt in der heutigen Physik noch immer al? „wissenschaftliche Wahrheit.“ Aus obiger Hemmung der in der Verkettung der Atome vermittelten Spannung lassen sich sehr leicht auf elementarem Wege alle *mathematischen Gesetze der Schcere ableiten*. Stellen wir als einfachstes Schema eine stoffliche Linie hin, welche im Verhältniss zu einem stofflichen Punkte

steht so wird das hier resultierende Winkelmaass mit dem Scheitel im Punkte das Maass der Hemmung der allseitigen Aether-
spannung in Beztig auf den Punkt bilden. Eine Linie in dop-
pelter, dreifacher Entfernung muss, um den gleichen Winkel zu
bilden, also zum Behufe gleicher Wirkung doppelte oder dreifache
Grösse haben. Denken wir uns aber an der Stelle der Linie am
einfachsten eine gleichseitige Fläche, so wird diese Fläche, wenn
sie dem gleichen Körperwinkel entsprechen soll, bei doppelter
oder dreifacher Distanz einem vierfachen oder neunfachen Flä-
cheninhalt darstellen, oder bei gleicher Grösse in dreifacher
Entfernung nur den neunten Theil der AVirkung ausüben. Ein
Körper lässt sich nun als Einheit zahlloser stofflicher Flächen
vorstellen. Demgemäss ist das Gesetz, dass die Schwere im
(quadratischen Verhältnis der Entfernung abnehme, welches man
bisher nur mit Hülfe der höherer Analysis beweisen zu können
glaubte, aus seinen realen Grundlagen auf höchst einfache Weise
abgeleitet. A „legegyszerűbb eset” itt a vonaltól vagy sík-
tól való egyenletes távolságban, tehát a vonal vagy sík közép-
pontja feletti függőlegesben fekvő pontra vonatkozik. Nem aka-
rok itt annak bírálataiba bocsátkozni, melyik fejtegetése az azonos
alapeszmének, dr. S.-é vagy az enyém a közvetlenebb és átlát-
szóbb, szabatosabb, melyik a reflexióban elhomályosítva: váljon
helyes-e a földnek „szilárd” voltaira itt a nehézkesség fejtege-
tésénél mint jellemző tényezőre hivatkozni, váljon igazán [olyan
„közömbösséget” tanúsíthat-e ilyen anyag, váljon csakis *passzív*
össz feszültséget alkothat-e oly értelemben, hogy a többi atomkösz-
feszültségét nem érinti, — váljon elég-e a „többi létezőnek” meg-
határozása a relative „szabad feszültséggel.” Mind ezt később a
khemiai vegyület fejtegetésénél jobban fogjuk érteni.

Megjegyzem végre, hogy dr. Simon úr a gravitáció meny-
nyiségteni képletét más módon igyekszik levezetni mint én, de
minthogy az ő levezetése igen hosszadalmas és körülbelül öt
lapra terjed, azt itt összehasonlítás céljából nem közölhetem.

Dr. Simon úr azonban a gravitáció kérdésének fejtegeté-
sében az elsőséget nem magának vindikálja, hanem azt S. O.
Föhre német tudósnak tulajdonítja, a ki hasonlókép a vonzás
elméletét elveti és a végtelen éther feszültségében keresi a tü-
nemény magyarázatát. „Őt illeti meg” mondja dr. S. *az a discső-
ség, hogy genialis látásával utat mutatott, . . ha végleges meg-
oldást még nem is adott.*” *Föhre* műve „Die Bewegungen im

Sinnenraum etc.” megjelent Dresdában 1882. évben Az én füzetekém azonban már 1880-ban, még pedig a teljes megoldással.

4. Dr. Simon úr a *kristály ázás* lényegét a következő *alapgondolattal* magyarázza meg: „A test feszültségeknek oly alakulatainál, à melyekben a testfeszültséget alkotó, tehát egymással egyenlő molekulafeszültségek *egyforma* környezeti feszültség mellett érvényesülhetnek, e molekulafeszültségek szükségképen csakis oly térfoglalást tüntethetnek fel, a melyben valamennyien *egyenletes* önterjeszkedésben vannak, azaz a *térbeliségnek* minden iránya felé egymás között *egyformán* feszülnek szét. A feltételeztük *egyforma* környezeti feszültség mellett ugyanis az egyik molekulát *jobban* feszülőnek s a másikat *kevesebb* önterjeszkedésben levőnek gondolni nem volna más, mint ellenmondás magában a feltételezésben, mely az *egyforma* környezeti feszültségben épp a *meggátoltság* egyenlőségét állította. A *térbeliségnek* a szétfeszülésnek minden oldal felé ily *egyenletes alakzatai* azonban egyáltalán épp a *geometriai alakok* A testfeszültségeknek *egyforma* környezeti meggátoltság mellett érvényesülő molekulafeszültségei tehát szükségképen egymással *egyenletesen*, azaz *szabályos geometriai alakú öntérbeliségben* terjeszkednek szét. . . . Ha a status formandinak összes momentumai az egész testfeszültségben egyszerre és egyenletesen követik egymást, következnek a kristályodott, vagy jegőződött ásványok; ha a kezdetmomentumban ugyan egyszerre és egyenletesen, de az átmeneti és végmomentumban többszörre és egyenetlenül: a kristályos vagy jegőzős alakulatok; s végre ha már a kezdetmomentumban is zavarosan és egyenetlenül folyik le a status formandi, akkor az egész testfeszültség is alaktalan, amorph a-iakzatot fog mutatni. – íme így lett annak a misztikus, világinvező hatalmas *Bölcsességnek* munkája ebben a ténysorozatban is az egyszerű érzéki atomoknak is molekuláknak természetes önkifejtésévé!” (85 és 96. oldal.)

Fejtegetvén a kristályalakok magyarázhatatlanságát az eddigi természettudományi alpnézetből kiindulva így folytatja a *londoni füzetke*: ”Gründlich anders aber steht die Frage hier, wo die Atome 'als spannendes Sichbegrenzen die wirkliche Raumerfüllung sind. Gleichartige Atome werden hier eine gleichmässige sich begrenzende aufeinander spannende liaumerfüllung darstellen. Die gleichmässige aufeinander spannenden Molekidgruppierungen können sich daher nur in solchen Grundformen darstellen, bei Kelchen eine gleichmässige Raumerfüllung möglich ist. Dies sind,

aber durchaus geometrich. regelmässige Formen“ Itt a kristályrendszernek levezetésére térek át, mely körülényesebb fejtegetés, minthogy az ide vágó részletezések a Simon-féle részletezésektől lényeges pontokban eltérnek, – itt mellőzendő. Indem wir die Atome nicht als Starres, Todtes, sondern als durch und durch thätige Spannungsgebilde auffassten, als etwas durch und durch Elastisches, aber ebenso Un verwüstbares, denn die Spannung und deren Ausdehnung ist ihr wirkliches individuelles Sein selbst, so werden die Atome einerseits jenes sich allseitig fortpflanzende Widerspiel eines lebendigen A Vechsels intensiver und extensiver elastischer Spannung, jenes *Spiel von Schwingungen und Aetherwellen* darstellen, auf welches die moderne Naturwissenschaft alle Naturwirkungen und Kraftäusserungen zurückführt, andererseits werden die Atome selbst in ihren Formen ebenso den Verhältnissen der gegenseitigen Spannung entsprechende Übergänge und Unregelmässigkeiten aufweisen, und nicht ein durchaus starr Regelmässiges darstellen. Wir machen in der *Amorphie* und in den häufigen Unregelmässigkeiten bei Krystallbildungen diesbezügliche Erfahrungen, welche die Einwirkungen störender dynamischer Ursachen aufweisen. Wenn aber Stoffmoleküle in die Lage kommen aus dem Kampfe der Schwingungen, aus der lebendigen Auflösung *in relativer Ruhe* — eine wesentliche Bedingung der Krystallisation — sich gleichmässig ausscheiden, so werden alle Stoffe in *regelmässigen* georaetrisclien Formen dieses Bild gleichmäßiger *Spannung und, Raum erfidh ing zur Schau tragen*, und hieinit nicht die *ben-usste Weisheit* eines „übernatürlichen“ Ordners, auch nicht die „*unbewusste Weisheit*“ eines mystischen oder abstracten *Formprincipes*, sondern nur ihr sinnlich individuelles Wesen als homogene Spannungsgebilde offenbar machen.” (G. és 7. o.)

Itt újra nem fejtegetem, váljon helyes-e dr. Simon urnák részletezése, a midőn a *kezdet-, átmeneti és régmomentumok* közt oly lényeges különbséget tesz, vagy helyesebb-e az én nézetem, mely a szabályszerűség mértéket csak általában a viszonylagos megzavarás mértékétől teszi függővé. Ez itt mellékes, de ennél érdekesebb az, hogy

5. Simon dr. *halmazállapot-elmében* mintegy visszhangozni *látszik* egy kategória, melyet én itt hangoztattam: a *viszonylagos nyugalom* és *viszonylagos mozgás vagy módosulás* eszméje. Mert ez az eszme, melyet én itt a kristályosodás elméleténél lényeges tényezőnek látom, dr. Simonnál egészen más alkalmazást

nyer, midőn ebből a halmazállapotokat akarja megmagyarázni. Itt ugyan a gondolat maga nálam is megvan, de el kell ismerni, hogy itt először akadunk egy természetfilozófiai alapgondolatra tölem teljesen eltérő és önálló *alkalmazásban*.

„A relativ feszültség-nyugalom és a relativ feszültségi módosulás” képezi ebbeli fejtegetéseinek alapgondolatát (1. IV- és V, fejezet). A relativ feszültség-állandóság a *szilárd testet jeh* lemzi. „Ha az egyes elemi atomfeszültségek relativ feszültség-állandóságot árulnak el molekulájukon belül, de az egyes molekula-feszültségek relativ feszültség-módosulásban vannak sorozataikon belül, akkor a testfeszültség *cseppfolyós*, s ha . . . az egyes elemi atomfeszültségek molekulájukon belül, mind az egyes molekula-feszültségek sorozataikban relativ feszültség-módosulásban vannak, akkor a testfeszültség légnemű.” (71. o.) Eszerint a fagypontra a molekulák lekötöttségének vagy szabadságának a határa; *a forráspont pedig az egyes atomok lekötöttségét vagy felszabadultságát határolja.*” (161. o.) Dr. Simon urnak ezen elmélete minden esetre eredeti, mivel az „*atomok lekötöttségének*” megszűnése, az „*atomok felszabadultsága*”, még a dr. Simon-féle elméletben is — a *vegybomlás* fogalmát alkotja, a melyet itt dr. Simon a *légnemű* állapottal egyszerűen azonosított. Kzzel teljesen megegyezik a „*Khemiai vegyület vagyis testfeszültség*” definíciója, mely Simonnál a relativ *feszültség-nyugalommal*, (tehát ellentétben a relativ *feszültség-módosulással!*) meg van határozva. (VII. 97. old.) En a halmaz-állapotokat olykép származtatom le, hogy a szilárd testnél a testatomok összessége, formája maguknak a testatomoknak túlsúly lyal bíró, domináló szerepe által meg van határozva, hogy a cseppfolyó állapotnál a két tényező bizonyos egyensúlyban van, míg a légnemű állapotnál a testatomok közé szorult étheratomok befolyása a döntő és formáló. A gravitációról ezen tárgyra áttérve, így fejezi ki ezt a *londoni* füzet: In Folge eben desselben Gesetzes werden aber die Aetheratome selbst an die Körperatome und zwischen deren Gruppierungen gedrängt, und bewirken dort, wo die gegenseitige „Anziehung” (a fentti értelemben) nicht überwiegt in gewissem Maasse die gleiche Verkeilung der Stoffatome im Kaume, wie dies bei den lose zusammenhängenden gasförmigen Stoffen sich zeigt. Wir bedürfen daher zur Erklärung der Aggregatzustände der Körper keiner neuen Hypothese und sehen die Eigenthülichkeiten der Atomgruppierungen aus demselben Grunde hervorgehen, demgemäss sich die

Gesetze der Bewegung der Gestirne gestalten. (4. és 5.1.) Ezen” alából könnyen magyarázható a különböző halmazállapot többsajátsága.

6. Én a szűkebb értelemben vett mechanikai és fizikai kategóriák után az eddig a tudományban elfogadott sorral megegyezően áttérek itt dr. Simon úr *khemiai* alapelméletére, – jóllehet, sajátszerűen – evvel a kategóriával kellett volna *kezdenem*, könyvének és rendszerének beosztása értelmében. (L: II. fej.) Ez azért van, mert dr. Simon úr szerint, a ki mint láttuk a *khemiai* vegybomlással magyarázza a légnemű állapotot, másrészt következetesen a feszültséget a *khemiai vegyület* által magyarázza. A VII. fejezet címbekezdése így szól: „A testfeszültség és alakulása vagyis az úgynevezett *khemiai vegyületek titka*.” Ugyanott mindjárt a fejezet kezdetén így fejtegeti ezt a dolgot: „Ha . . . két vagy több egyenlő nagyságú molekulafeszültség közvetlen együttességbe kerül egymással, akkor egymást a harmadik felé nem módosítják, hanem *relatív feszültség nyugalmat* alkotva, hogy úgy mondjam közömbösnek és tétlennek mutatkozó együttességben maradnak vele szemben mindaddig, a míg őket ezen együttességökből az ő önfeszültségöknél nagyobb valami feszültség ki nem zavarja. S a többi környezeti feszültséggel szemben ily módon relatív feszültség nyugalomba jutott s ezen feszültségbeli nyugalmaikat ideig óráig fenntartó összefeszültségek alkotják a tulajdonképeni *test feszültségeket*. Míg viszont a különböző elemi önfeszültségek egymással egyenlő molekuláinak közvetlen feszültségi együttességbe s ezen együttességükön belül viszont relatív feszültség nyugalomba való jutása teszi az úgynevezett *status nascendit* vagyis *testkeletkezés* folyamatát.” (1)7. o.) De vonjuk csak kissé ezen eredeti elmélet konzekvenciáit! Minthogy tudjuk, hogy ezen „közömbös” és „tétlen” testiség a nehézkedésnek oka dr. S. szerint, a vegybomlással vagy a vele azonos göznemű állapottal is már szükségkép a nehézkedésnek ép oly mértékben el kellene tűnnie, a zérus fokig jutni, míg új lekötöttség kezdetével, a *status nascendi* val újra a gravitáció, a nehézkedés tüneménye áll elő az illető anyagra nézve: azaz a *khemia vegybomlás processusa egyúttal súlyvesztéssel*, a *status nascendi* új vegyület keletkezése *súly emelkedéssel* jár, egyszerűen azért, mert a *testkeletkezés fogalma* itt a *khemiai vegyület keletkezésének fogalmával esik össze*, minden esetre új és ezen merően eredeti elmélet, mely a *gravitációt khemiai* alapra fekteti, valóban kizárólag — dr. Simon úr tulajdona,

kínál bizonyosabban, mert én a londoni füzetben ezt a kérdést üem is fejtegettem. Nem is akarok ellene polemizálni, nehogy subjektív kritikával vádoljon szerző, a kinek elmélete a mint az eddiekből, de a *dedikációból* is kivehetjük, egyenesen „az egység természetnek kérlelhetlenül objektív támogatásában” részesül.*

Távol állok tehát attól, hogy dr. Simon úr részleges eredetiségét, melyet könyvében tanúsított, elvitassam. Minden részletre itt áttérni nem lehet ezúttal feladatunk. Az épen jelzett eredeti felfogás mellett csak még a világosságnak longitudinális (hossz) rezgésekből való levezetésére utalok, azután a *bolygósystéma távolságának* – *khemiai* úton való levezetésére, – (a khemia egyáltalán a főszerépet játszsza dr. Simon úr könyvében), végre á Kant-Laplace *féle* fejlődési körforgás elméletének helyettesítésére, oly elmélettel, a hol a világegyetem „teremtése” *az első kezdetől* – vagy őskeletkezéstől fogva a régi hat nap helyett három nap (vagy korszak) alatt valósul; a hol a mindenség úgyszólván az ész retortáján keresztül, a jelzett khemiai úton előállittatik, a mely processust szükségkép megelőzi – a khaosz.

A dr. Simon úr könyvében kifejtett hat alapgondolat közül tehát négy: az *alapeszme*, az *ether* és *testparányok alapelmélete*, a *gravitáció*, a *kristályosodás* magyarázatának alapgondolata az én rendszerem tulajdona, – kettővel a khemiai és a halmazállapotok magyarázatával eltér a londoni füzet alapvető dolgozatától.

Egy hetedik pontot képezne a pszichikai és szellemi működésnek dr. Simon úr könyvében ugyancsak érintett magyarázata. Ez már most merően az én alapvető filozófia-dolgozataimból van merítve, és teljesen felesleges, hogy e tekintetben magamat idézzem, minthogy úgy a berlini pályázat alkalmából kitüntetett munka (Das Geheimniss der Hegel'schen Dialektik. Halle. Pfeffer) valamint a Philosophiai Szemle füzetei is tanuskodnak arról, hogy egész rendszerem ezen alapokra van építve. Már londoni füzetkémben is hivatkozom arra, hogy ezeket az eszméket máshol kifejtettem, midőn *Hüchel Ernő* „atomleke” feleslegességét és *Kant* alapgondolatának tarthatatlanságát kimutatom. Ugyanilyen eszmei alapon küzd dr. Simon úr *Kant* és *Häckel* és *Dubois-Reymond* ellen; a *trifídium*, mely ellen

* Azok számára, akik a dolognak ezen általam teremtett alapon való kifejtés iránt érdeklődnek, megjegyzem, hogy a londoni irat szövegét kiegészítve a *villanyosság*, *galvanizmus*, *delejesség* és a *khemiai vegyület* titkáinak kifejtésével immár sajtó alá bocsájtottam és hogy az a «Die Religion des Geistes» című folyóiratom (*Leipzig Janssen*) legközelebbifüzeteiben közzé lesz téve.

az én támadásaim intézve vannak, képezi az ő könyvében foglalt támadások főcélpontját. A küzdelem fegyverei azonosok. Häckelről szól a következőképen: „így nyilatkozik Häckel s vele a mai természettudomány. Es mi álláspontunkról már e nyilatkozat alaptévedéseinek mélyeire látunk, látjuk az egyedi különféle atomfeszültségek, atomterjeszkedések természetes önkifejtése és a más elleni önérvényesülése maga az, a mi a ténykomplikálódás és variálódás rendkívül bonyolult tényeiben, annak az érzékiség eltüntető, egyedi feszültség megsemmisítő magasztos és égi gondolatiságnak színeibe burkolódnak.” (265.) Itt már nem idézem magamat, mert könyvek terjedelmében kellene idéznem, hanem egyszerűen *kérdem* dr. Simon úrtól, ki volt az, a ki ezt első sorban látta, és megoldotta? Ki volt az, a ki az egyedi érzéki ténymozzanatoknak a gazdag és bonyolult szervezeti összjelenségben való eltüntetését először magyarázgatta, ezen ténykomplikálódás gazdag variációját és egybevetítését az idegrendszer sejtjeiben és pályáiban *alapvetően* először demonstrálta? *Ki volt az!*

* *

A nagy mindenség fejlődéséről szoltunk, a hol Örök körforgásban, *kezdet* és vég nélkül az „ösköd”-ből fejlődik az égi testek cseppfolyó állapota és végre beáll a megdermedés *mindannyira* nézve, mely aztán a nehézkedés útján, szűkebb és szűkebb körforgásból végre eredményező esés folytán óriási erőmegfeszítés mellett végbemenő sűrűlódás által újra létesíti a vég után a „*kezdet*,”-et, — a halál után az ébredező életet, az új világok embryo-alakját, az ösköd izzó gáztömegeit. Ha majd a kihűlő nap körül egykoron szomorú útját folytatja jéggel bontott földünk, melyen minden élet kihalt, — hol lesznek akkor a földi dicsőség oszlopai, hol azok az emlékek, melyek tartósabbak minden ereznél és kőnél, a hitvány papírra írt emlékek? Hol a babérkoszorúk és a „halhatatlan hírnév,” mely után emberi hiúság annyira sóvárog? Ott a porladozó rongyok közt. — Milyen hiú volna tehát magában véve ilyen elsőségi kérdés, ha egy dolog nem volna, mely mindezen hiúságok felett áll ezen nagy mindenségben, a hol magasztos csak az igazságnak taratózkodás nélküli Hangoztatása, és fenséges csak a mindeneket összefűzi) szeretet eszméje, mely a világnak körforgása felett áll, mint ezen mindent összekapcsoló isteni öntudat a természet

örök halála felett, mert ő *magá az élet, a szellemnek örök élete*. A legcsekélyebb, legobskurusabb ember, a ki ezt képviseli felette áll a nagy hírnevű tudós felett, a ki ezt az életet nem bírná. De fontos lehet épen azért embertársainkat a hiúság illúzióiból a kérlelhetetlen igazság szavával felébreszteni, – ezen életre. Ez a hiúság állja leginkább útját az igazi teremtő erőnek, olyan embereknél is, a kiknek különben tehetségük volna, – parceque „les grandes pensées viennent du coeur.”

A decadence korszakának megfelelő szomorú közviszonyainkra való tekintettel azt jegyezte meg egyik szellemes barátom: „Te ezzel a lépéssel megnyitod Simonnak carrierjét.” Igaza lehet, mert a leplezetlen igazság melletti harcz és a szellemi működés önállósága csak akadály a tudomány carrierjében, olyan körülmény, mely úgyszólván kompromittál az uralkodó klikkek előtt, és esetleg martyriumhoz vezet. En őszintén szerencsét kívánok ezen az utón, mert vannak emberek, kik csak a magas állás és fényes carrière megélése útján győzhetnek meg arról, milyen sivár, milyen értéktelen, milyen hiu, milyen nyomorúságos önmagában véve az ilyen dolog.